

Türkiye Üzerine Gözlemlerim

Gayr Neşriyatı

17.07.2022

İslami-muhafazakâr ve bir noktada demokrat bir parti olan Ak Parti, zamanında Kemalist elitler tarafından maruz bırakıldıkları yasaklamalara rağmen 2003'ten bu yana iktidarını korumayı başarmaktadır. Recep Tayyip Erdoğan'ın başında olduğu ülke 20 yıldır neredeyse yeni diyebileceğimiz bir ideolojik solukla test edilmektedir. Ancak AKP'li yılların Türkiye'sinde Kemalist dönem tutumlarının kesin olarak sona ermediği de ortadadır. Kemalist elitlere karşıt ayağa kalkan Ak Parti, çalışmakta gibi görünen Kemalist vizyon ile Osmanlı'nın tarihsel mirasının harmanlanmasına dönüşmüş, Türkiye'nin 2023 vizyonunu bu bileşime bağlamıştır. Bu noktada AKP'nin olası bir yenilgiyle dağılmasının ardından öz mirasına ve asıl AKP fikrine sahip çıkacak bir partiye kabul etseler de etmeseler de ülkenin muhafazakârlarının, Müslümanlarının ihtiyacı vardır. Türkiye'nin iktidarı AKP'nin kökeni Necmettin Erbakan'ın Bağımsızlar Hareketiyle başlayan Millî Görüş'e dayanmaktadır. Her ne kadar mitinglerde yahut seçim afişlerinde Mustafa Kemal'e de kısmen yer veriliyor olsa da Erdoğan'ın şahsi düşüncesi Mustafa Kemal'in varisi değildir. Başkan'ın akıl hocaları, 1950 ve 1960'lı yıllarda Kemalizm'e ağır muhalefet etmiş Necip Fazıl Kısakürek ve Nurettin Topçu gibi siyasetle içli dışlı milliyetçi İslam düşünürleri olmuştur. Devlet kısıtlamalarına tabi bir İslam yerine İslami bir rönesansın savunucuları olan Kısakürek ve Topçu, anti-komünist, anti-Avrupacı ve anti-seküler düşünürlerdi. Gelenek ve modernite ile beraber yoğrulacak yeni bir Türk politik İslam'ı aradılar. Tayyip Erdoğan'ın Türkiye için Suudi Arabistan yahut İran'ın köktenci ve kapalı İslam'ından farklı olan yeni dindar nesil konsepti, bu iki yazarın düşünceleriyle doğrudan bağlantılıdır. Peki Erdoğan Kemalist tutumları neden bırakmamaktadır? Sevr Sendromu gibi erken Kemalist dönemden kalma içgüdülerin bunlara muhalif olarak ortaya çıkmış Erdoğan'da da görülüyor olmasının açıklaması nedir? Sürekli başkalarını suçlarsanız kendiniz bir noktada iyileştiginizi sanırsınız. Sendromun Türkiye'nin Ermeni Soykırımını reddinden KHK'lılara, 15 Temmuz üzerinden ABD ve Batılı müttefiklere saldırılmasına kadar birçok noktada kendini gösterdiği fark edilebilir. Bir noktada suçun kimde olduğu ve ne olduğu tamamen oyun dışı kalır ve durum sadece önüne geleni suçlama üzerinden sistemi kurtarmaya dönüşür.

19. Yüzyılın sonlarında Osmanlı, sadece Avrupa modelinin ışığındaki modern ideolojilerin gelişimine değil, aynı zamanda eski sistemin çözülmesine karşı geleneksel tepkilerin ve çözümlerin ürünleri olarak Osmanlıcılığın ve İslamcılığın oluşumuna da tanıklık etmiştir. Osmanlıcılık, impara-

torluğun farklı etnik ve dini unsurlarını Osmanlı vatandaşlığı altında bir arada tutmaya çalışırken İslamcılık, özellikle birincisi imkânsız hale geldiğinde, Müslüman bölgeleri bir arada tutmaya çalışmıştır. Fakat olan, yalnızca Hristiyanların yahut Türk olmayan bölgelerin ayrılması değil, aynı zamanda Müslüman Arapların da imparatorluktan ayrılmasıydı. Yeni Türk devleti, Osmanlıcılık ve İslamcılığı tamamen dışladı, Türk ulusuna bağlı bir milliyetçiliğe dayandı. Kemalist inanca göre yeni Türk ülkesinde herhangi bir sosyal sınıf mücadelesi olmamakla beraber, kastlar ve ayrıcalıklar da tanınmamaktaydı. Bu noktadan sonra Kemalist popülizm, daha doğrusu bir tür küçümseyici bir paternalizm, kurucu ideolojinin belirlediği sınırların dışına çıkıldığının sezildiği durumlarda harekete geçmiş, muhtemel sınıf mücadelelerini, herhangi bir isyanı engellemiş yahut kuvvet aygıtlarını kullanarak ortadan kaldırmıştır. Zaten esasen Graham Fuller'in dediği gibi

“Kemalist mirasın önde gelen koruyucusu olarak görev yapan ordu tarafından yerine getirilmektedir. Esasen ordu, ülkeyi, İslami temelli bir siyasete geri dönüşle tehdit eden veya Türk olmayan etnik kimliklerin propagandasını yapan her türlü unsurdan korumak üzere dizayn edilmiştir. Her ne kadar prensipte demokrasiye bağlı olsa da, koruma ve kollama rolü, geçmişte orduyu ideolojik tehditler karşısında müdahalede bulunmaya zorlamıştır.”

Bu paternalizm başarı göstermiştir. SSCB'nin yakın bir ülke olmasına ve ülkedeki öğrenciler arasında aşırı solun sempati kazanmasına rağmen ciddi bir toplumsal huzursuzluk baş göstermemiştir. Gösteriyor gibi olduğunda da Kemalist doktrinin koruyucusu ordu harekete zaten geçmiştir. Türkiye, 1950'lere geldiğinde hâlen epey fakir, az nüfuslu, okuryazarlık oranı düşük ve topraklarının %80'inden fazlasının kırsal hâlde olduğu bir ülkeyken, 21. Yüzyılın başında 80 milyon nüfuslu, önemli ölçüde kentleşmiş bir ülke haline gelmiş, İstanbul'un nüfusu 1,5 milyondan 15 milyonlara dayanmıştır. Piyasa başarısı ile kapitalizm arasında zorunlu bir bağ olmamakla beraber, çünkü ikisi farklı şeylerdir, ancak ülkenin zenginleşmesindeki payı hiçbir şekilde yadsınamaz. Tabii işin diğer tarafında da 'dizginlenemeyen' kapitalizmin aşırılıkları geleneksel kurumları yıkmış, kentlere akan nüfusu açlık sınırına tabi hâle getirmiş ve bir yabancılaşma problemi doğurmuştur. Kemalist doktrin, kendi güvenliği dışındaki tüm çabalarda başarısız olmuş, avamın, banliyölerin, taşranın insanlarını etkileyen kimlik bozulmasını algılayamamıştır. Atatürk'ün ölümü sırasında Türkiye henüz sanayi toplumu olamamıştı ve başat zenginlik kaynakla-

rından biri toprağın işlenmesiydi. Bu yüzden ülkeyi yeniden inşa etme konusunda halkın özel sektöre güvenmesi imkânsıza yakındı. Hristiyan azınlık sanayileri feshedildi, mallara çöktü, sırf Ermeni yahut Rum oldukları için katledildiler. Mustafa Kemal ise, ülkeyi yeniden inşa etmek hususunda Sovyetlerden ilham almıştır. Bu başarısızlıkların telafisi ancak Menderes dönemi, Avrupa'dan dönen göçmen işçilerin serbest girişimleriyle bir ölçüde yapılabilmıştır. Fakat yoksul Türkiye'de yani Doğu Anadolu'da yani ulusal sınırlar uğruna yüz yıl boyunca yoksulluğa yoksul bırakılacak bölgede, Türk devleti her zaman kontrol sahibi olmuştur, ülkenin kalanında serbest piyasa ne hâlde olursa olsun devlet orada gücünü göstermekten çekinmemiştir. Belki Atatürk'ün arzuladığı devletçilik modeli geçerliliğini yitirmiştir ama "halka rağmen, halk için" doktrini aramızda dolaşmaktadır. Yıllar geçtikçe büyük şehirlerin burjuvazisi ile kırsal nüfus arasındaki ayırım daha da belirginleşmiş ve Mustafa Kemal zamanında var olmayan bir ayırma, o zaman var olmamıştır çünkü var olmasına izin verilmemiştir, yol açmıştır: "beyaz Türk" ve diğerleri. Bu bir varlıklılar ve yoksullar meselesi de değildir. Beyazlar, Mustafa Kemal'in görüşlerini paylaşan eğitilmiş ve varlıklı elitlerdir. Kentlidirler ve azınlıklardır. Yaşam tarzları Anadolu insanından farklıdır. Püriten küçük burjuvalar ve 'gerçek' Türkiye'nin kırsal kesimi İslamî değerlere daha fazla saygı gösterilmesi gerektiğini savunmaktadır. Günümüzde beyaz olmayan Türklerin öncüleri, dini ilkelerine sadık kalan zengin Anadolu girişimciler, devletin tüm çarklarını, özellikle de uzun süre Kemalizm'in koruyucusu görevini görmüş orduyu, istihbarat servislerini, yargıyı ve üniversiteleri kontrol ediyor. Kemalist mirasın envanteri tamamen el değiştirdi.

Atatürk'ün yeni kurulmuş Türk ulus devletinin vatandaşlarına bıraktığı siyasî vasiyet, Anayasa'nın 2. Maddesiyle korunma altına alınmıştır. 1923'te tek parti olarak kurulan ve halen ismi bile değişmeden faal durumda olan Cumhuriyet Halk Partisi'nin altı ana ilkesi, Şubat 1937'deki anayasa değişikliğinden bu yana Cumhuriyet'in kâğıt üzerindeki resmî ideolojisi durumundadır. Tek parti konusunda da dikkat etmek gerekir ki Mustafa Kemal parlamenter sistemi tesis etmeyi 1925 ve 1930'da iki kez tesis etmeyi denemiş olsa da başarıya ulaşamamıştır. 1950'lerden bu yana Kemalizm, ne zaman parti siyasetine atılmaya çalışsa, istemedikleri siyasi bir kaos baş göstermiş ve Kemalist ortodoksiyi yeniden tesis etmeyi amaçlayan darbeler yapılmıştır (60, 71, 80, 97). Tabii o zamanlar ordu onların elindeydi. Kemalist doktrin teorik olarak birbirinden ayrı tutulamaz altı anahtar kavramı temsil eden altı oktan oluşan bir demet simgesi kullanır.

Bu, Atatürk'ün haleflerinin kabul edip benimsediği ancak üzerinde uzlaşmaya çalıştıkları ideolojik bir mirastır. İsmet İnönü, Türkiye'yi İkinci Dünya Savaşı'nın tuzaklarından başarıyla kurtarmış, özünde muhafazakâr bir insandı. Fakat devlet başkanlığındaki haleflerinin hepsi, 1989-1993 yılları arasında cumhurbaşkanlığı yapan Turgut Özal hariç, pek inançlı olmayan politikacılar idi. Şimdi İslamcı kesimden güçlü bir sempati toplamış bir lider – 2014'ten günümüze Recep Tayyip Erdoğan – uzun bir süre Atatürk'ün koltuğuna oturdu. Kemalist eğitimin tarih öğretiminin, İslam dünyası, Arap dünyası hakkında insanlara olumsuz düşünceler aşıladığı, Türkler Müslüman dünyayı sadece geri kalmışlık ile ilişkilendirilecek şekilde yetiştirildiği bunca yıldan sonra bu ne kadar Kemalist miras anlamıyla çöpe atılmasa da önemli bir gelişmedir.

Recep Tayyip Erdoğan, toplumun bütününe bir din prizmasından bakarak küreselleşmeye eklenmiş ve İslami-muhafazakâr ideolojiye bağlı yeni bir toplum modeli öneriyor. Kamuda ve üniversitelerde peçe takılmasına izin verilmesi, yeni sayısız caminin inşası, cami çevrelerinde dini kurallara uyulması gerektiği belirtilen mevzuatlar, dinin yeniden Türk toplumunun merkezine yerleştirilmesi. Ülkenin çoğunluğunun dini olan ancak Fransız modelinden esinlenen katı laiklik kuralları konusunda uzlaşmacı olmayan bu İslam'a yapılan açılım, AKP döneminin ilk yarısında pek çok Müslüman, özellikle Müslüman kadın, tarafından bir özgürleşme olarak deneyimlendiyse de Türkiye'de bugün kadın haklarının her açıdan gerilemekte olduğunu da belirtmek gerekir. Zaten Osmanlı'nın yıkılmasının ardından kendini geliştirmiş Batı uygarlığının bir parçası olarak algılayan bu yeni Türk ulus-devleti İslam'ı geri kalmış ve baskıcı görmüştür, bu yabancılaştırıcı Batılılaştırıcı vizyon, Kemalist elite ülkeyi “karanlık” geçmişinden alıp, “aydınlık” Batılı bir geleceğe götürme rolü biçmiştir insanların gözünde. Yani İslam gibi konseptlere bakış açıları evrensel tanımlarından ziyade Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda zaten belirlenmiştir. Hükümete kim gelirse gelsin bunun etkilerinin değişmeyeceği ortadadır. Türk dizilerinde başörtülü karakter hâlen temizlikçi olarak servis edilmektedir. Sosyal medyada görülen zengin başörtülü kadınlara her zaman yolsuzluk yaftası yapılır.

Anarşist Kütüphane

Gayr Neşriyatı
Türkiye Üzerine Gözlemlerim
17.07.2022

19.07.2022 tarihinde şuradan alındı: gayrnesriyat.substack.com

tr.anarchistlibraries.net